

รูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ของชาวพุทธในชุมชน ชนบทตามทัศนะของผู้นำชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี*

The Community Leader's View on Buddhist Creative Funeral Model in Rural Community of Ubon Ratchathani Province

¹*รัตนะ ปัญญาภา, ¹ประสิทธิ์ กุลบุญญา, ¹สุชาติ บุษย์ชญาณนท์, ¹ไพศาล พากเพียร และ
²เรืองเดช เขจรศาสตร์

¹*Rattana Panyapa, ¹Prasit Kunbunya, ¹Suchat Butjayanon, ¹Paisarn Phakphian and
²Ruangdet Khechornart

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

²สำนักงานศึกษาธิการภาค 13 อุบลราชธานี

Regional Education office No.13, Ubon Ratchathani, Thailand.

¹*Corresponding Author. E-mail: rattana.p@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งนำเสนอรูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ของชาวพุทธในชุมชนชนบทจังหวัดอุบลราชธานี เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามสอบถามกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน จำนวน 364 คน ซึ่งคัดเลือกจากประชากร คือ ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน จำนวน 2,422 คน ด้วยการกำหนดขนาดจากประชากรตามเกณฑ์ร้อยละที่กำหนดจำนวนประชากรทั้งหมดเป็นหลักพัน และใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 15 ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่าง 364 คน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ t-test และ F test ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์โดยสรุปจากข้อมูลเชิงสถิติดังกล่าวประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านการเตรียมจัดงานศพทุกประเด็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก งานศพควรเรียบง่าย

ถูกธรรมเนียมและมีคุณค่าทางจิตใจ 2) ด้านการดำเนินการก่อนเผาศพควรดำเนินการตามประเพณีนิยมในชุมชนอีสาน แต่ประเด็นกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยน้อยมาก คือ งานศพปลอดอบายมุข และการใช้อาหารมังสวิรัตหรืออาหารที่ไม่สนับสนุนให้เกิดการทำบาปอาติบาต 3) ด้านการดำเนินการในวันเผาศพส่วนใหญ่เน้นดำเนินการให้กระชับโดยเฉพาะพิธีวางและพิจารณาผ้าบังสุกุล การอ่านประวัติและไว้อาลัย การบวชจูงอาจจะไม่จำเป็น พระสงฆ์ตั้งแต่ 1 รูปขึ้นไปเป็นผู้นำในการประกอบพิธีก็ถือว่าใช้ได้ 4) ด้านการดำเนินการหลังวันเผาศพ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายสามารถทำได้หลังวันเผาศพ และเน้นความประหยัด มีคุณค่าและเป็นกุศลกรรมทั้งต่อญาติและผู้ตาย ควรทำบุญให้ครบทั้งทานมัย สีลมัย และภาวนามัย

คำสำคัญ: งานศพเชิงสร้างสรรค์; ชุมชนชนบท; ผู้นำชุมชน

Abstract

This research article aims to present the creative funeral arrangements of Buddhists in rural communities in Ubon Ratchathani province. The data were collected by questionnaires from a sample of 364 village headmen or village chiefs, selected from the population, namely 2422 village headmen or village chiefs by determining the size from the population according to the percentage criteria determining the total population in the thousands and using sample of 15 percent, making a sample of 364 people. Data were analyzed by statistics; t-test and F test, frequency, percentage, mean and standard deviation.

The results of the research were as follows: The creative funeral model, in summary from the statistical data, consisted of 4 aspects; 1) Funeral arrangements, funerals should be handled in a simple manner in accordance with tradition and mental values; 2) The funeral before cremation day, funerals should be managed according to conventional practices in Isan community, the sample has very low opinion about the funeral arrangement without allurements which lead to ruin (Apâyamukha) and the use of vegetarian food in order to avoid the other life violation (Pānātipātā); 3) The funeral on the cremation day, the main ceremonies should be carried out to be concise, such as the ceremony of laying and considering the Pangsukula fabric and announcing the history and mourning for the deceased, ordination to make merit for the deceased may not be necessary, only one Buddhist monk is enough for the ceremony; 4) The funeral on the day after cremation, merit making for the deceased can be done on the next day after cremation to save the valuable and charitable deeds to the relatives and the deceased, the meritorious action could be conducted in 3 ways of meritorious action consisting in generosity (*Danamaya*), observing the precepts or moral behavior (*Silamaya*) and mental development (*Bhavanamaya*).

Keywords: Community Leader; Buddhist; Creative Funeral; Model; Rural Community

บทนำ

วิถีชีวิตของชาวพุทธโดยทั่วไปจะมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด เช่น พิธีพิธีโกนจุก หรือโกนผมไฟ พิธีแต่งงาน จนกระทั่งบั้นปลายชีวิตพระพุทธศาสนาก็จะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในงานศพด้วย ซึ่งทำให้มีขั้นตอนและพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับความตายในแต่ละพื้นที่ก็จะแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่นั้นๆ การจัดงานศพแต่เดิมนิยมปฏิบัติตามจารีตดั้งเดิมของท้องถิ่นและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยไม่มีอบายมุขใดๆ เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้เกียรติและอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย แต่ในยุคปัจจุบันจะพบว่าอบายมุข คือ การดื่มสุราหรือแอลกอฮอล์รวมทั้งการพนันเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ตลอดทั้งมีรายละเอียดอื่นๆ เพิ่มขึ้นโดยไม่จำเป็น สร้างภาระรายจ่ายสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์แก่เจ้าภาพ และทำให้เสียเวลาเกินความจำเป็น ภาพลักษณ์งานศพจึงเปลี่ยนไปจากงานไว้อาลัยให้เกียรติผู้ตายกลายเป็นงานรื่นเริง มีการพนันและการดื่มแอลกอฮอล์เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง

จากการทบทวนจากงานวิจัยพบว่า งานศพในภาคอีสานในปัจจุบันจะพบว่ารายละเอียดหลายประการมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบที่แตกต่างทั้งพิธีกรรมและพิธีการอีกทั้งในงานก็มีอบายมุขเข้ามาเกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพนันและเครื่องดื่มมึนเมานอกจากนี้ในรายละเอียดอื่นๆ ยังพบว่ามีรูปแบบที่ส่งเสริมให้เกิดความฟุ่มเฟือยเกิดการใช้จ่ายอย่างไม่จำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์นั้นสอดแทรกเข้าไปในวิถีสังคมวัฒนธรรมและการเลี้ยงเหล้าในงานที่จัดในชุมชนยังมีอยู่อย่างต่อเนื่องทั้งในเชิงวัฒนธรรม วิถีคิดและการให้ความหมายเช่นเหตุผลที่ว่าจัดงานประเพณีจะต้องมีเหล้า เพราะถ้าไม่มีจะถูกนิทาและไม่มีแขกมาร่วมงาน ดังนั้นการเลี้ยงเหล้าจึงปรากฏอยู่หลายงานในชุมชนรวมทั้งงานศพด้วย (Witvorapong, (edit), 2005) อบายมุขอีกประการหนึ่งคือการพนันพัฒนาจาก “เงินเหินดี” มาเป็นการพนันหรือธุรกิจการพนันที่ชัดเจน เพราะมีนายทุนมารับเหมาเป็นเจ้าภาพงานศพ จากเดิมธรรมเนียมโบราณอีสานเคยตั้งสวด 3 วัน ก็ขยายเป็น 10 คืน จากที่มีเงินหมื่นเยียนเล็กๆ น้อยๆ บางแห่งมีเงินหมื่นเยียนเป็นหลักล้านภายในเวลาไม่กี่คืน (Culture of Apāyamukha, 2007) จากผลสำรวจสถานการณ์การพนันระดับท้องถิ่นในเขตจังหวัดอุบลราชธานีและอำนาจเจริญ พบว่าการพนันมี 3 กลุ่ม คือ 1) การพนันผิดกฎหมายแบบดั้งเดิม 2) การพนันผิดกฎหมายที่เชื่อมโยงกับประเพณีวัฒนธรรม และ 3) การพนันผิดกฎหมายที่ใช้เทคโนโลยี ซึ่งบ่อนพนันงานศพจัดอยู่ในกลุ่มที่สองโดยประเภทของการพนันคือไฮโล ผู้เล่นคือชาวบ้านที่มาร่วมงานศพอายุตั้งแต่ 5-70 ปี ทุกเพศ เฉลี่ยวงเงินแทงพนันระหว่างคืนละ 10,000-15,000 บาท ต่อวง ซึ่งแต่ละคืนจะมีวงไฮโล 3-4 วง (Thanawatthanawong, 2013) นอกจากเรื่องอบายมุขแล้วยังพบปัญหาอื่นที่สามารถสร้างความเดือดร้อนให้เจ้าภาพงานศพไม่น้อยประเภทแรกคือค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูผู้มาร่วมงาน เจ้าภาพจะต้องล้มหมอนล้มวัวล้มควายมาทำอาหารเลี้ยงดูครั้งละหลายตัว ใช้เวลาอย่างต่ำ 3-5 วัน ในขั้นตอนการประกอบพิธีฌาปนกิจ ยังพบรายละเอียดหลายประการของพิธีกรรมและพิธีการที่ปฏิบัติที่เพิ่มเติมจากประเพณีโบราณอีสานแต่เดิมมาก ทำให้เปลืองงบประมาณและทำให้พิธีการใช้เวลานานมาก พร้อมกันนี้ยังมี ระบุว่าหน้าไฟ ดนตรีหรือรายละเอียดอื่นๆ ซึ่งไม่มีแก่นสารของงานศพ ทำให้สิ้นเปลืองทุนทรัพย์และเสียเวลาเป็นอย่างมาก

ตามความคิดเห็นของผู้วิจัยการจัดงานศพตามประเพณีนิยมหรือครองท้องถิ่น ควรเอื้อต่อความเป็นสุขของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ผู้ตายได้รับเกียรติจากการจัดงานศพ ญาติผู้ตายไม่เดือดร้อนเพราะค่าใช้จ่ายที่มากเกินไปและค่านิยมผิดๆ ในสังคมที่ประกอบสร้างความเชื่อ ความชอบและพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน จนกลายเป็นค่านิยมทางสังคมแบบใหม่ที่คั่นขึ้น และเกิดการยอมรับว่าถูกต้องดีงามทั้งที่ไม่เป็นเช่นนั้น สมาชิกในชุมชนไม่ควรถูกแบกรับภาระจากภาษีสังคมจากงานศพ และงานศพควรตอบสนองให้เกิดความสุขในชุมชนไม่ใช่กลายเป็นแหล่งอบายมุขเช่นสุราและการพนัน อันจะนำความเสื่อมมาสู่ชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ในเขตชุมชนอีสานเพื่อเป็นต้นแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยผ่านกระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ให้เป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอีสานอื่นๆ เสริมสร้างการจัดงานศพให้สอดคล้องกับแนวทางของพระพุทธศาสนา และเสริมสร้างสันติสุขแก่สังคมอย่างแท้จริง ซึ่งในบทความนี้ จะนำเสนอเฉพาะประเด็นการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ซึ่งเป็นส่วนของการเก็บข้อมูลเชิงสถิติจากผู้นำชุมชนในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ของชาวพุทธในชุมชนชนบทตามทัศนะของผู้นำชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ดำเนินการวิจัยโดยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยมีรายละเอียดวิธีการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตการวิจัย

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง : ประชากรในการศึกษา คือ ประชาชนในชุมชนชนบทจังหวัดอุบลราชธานีที่เป็นหัวหน้าหมู่บ้านหรือผู้นำหมู่บ้านในฐานะตัวแทนประชาชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนัน จากหมู่บ้านจำนวน 2,422 หมู่บ้าน (National Statistical Office, 2017) รวม 2,422 คน จากจำนวนนี้ใช้กลุ่มตัวอย่าง(sample) โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง (sample size) จากประชากรโดยใช้เกณฑ์ร้อยละที่กำหนดจำนวนประชากรทั้งหมดเป็นหลักฟันใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 10-15 ในพื้นที่ใช้เกณฑ์ร้อยละ 15 (Pengsaawat, 2010) ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 364 คน ซึ่ง ดำเนินการโดยสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (cluster area random sampling) เป็นพื้นที่ 25 อำเภอ คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบสัดส่วนแล้วสุ่มอย่างง่าย (sample random sampling) ให้ได้ตัวอย่างครบตามจำนวน 364 คน โดยจำแนกจำนวนตามอำเภอ

1.2 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม แบบสอบถามเป็นเครื่องมือสำรวจความคิดเห็น ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ การเตรียมการจัดงานศพ การดำเนินพิธีการก่อนฌาปนกิจ การดำเนินการในวันฌาปนกิจ การดำเนินการหลังวันฌาปนกิจ และข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ **เครื่องมือดังกล่าวพัฒนา**โดยการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence) ใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง .66 ขึ้นไป หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ด้วยสัมประสิทธิ์อัลฟา ครอน บาค (Cronbach's Alpha) โดยรวมเท่ากับ .935 โดยที่ ด้านการพิจารณาการเตรียมจัดงานศพ เท่ากับ .841 ด้านการดำเนินพิธีการก่อนเผาศพ เท่ากับ .844 ด้านการดำเนินการในวันเผาศพ เท่ากับ .820 และด้านการดำเนินการหลังวันเผาศพ เท่ากับ .758

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้การทดสอบ t-test และ F test เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็น ข้อมูลเชิงปริมาณ วิธีการทางสถิติ ใช้สถิติพรรณนาวิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) เป็นสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ

2. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

เมื่อพัฒนาเครื่องเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยลงพื้นที่วิจัยภาคสนามเก็บข้อมูลโดยการสอบถามกลุ่มตัวอย่างจำนวน 364 คนในทุกอำเภอของจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อได้ข้อมูลมาครบจำนวนแล้ว ทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ (Statistical Analysis) ประกอบการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และสังเคราะห์ข้อมูลสรุปผลเป็นรูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์

ผลการวิจัย

จากการเก็บข้อมูลเชิงสถิติด้วยการสอบถามกลุ่มตัวอย่างคือผู้นำชุมชนจำนวน 364 คนในชุมชนชนบทในจังหวัดอุบลราชธานี ได้ผลการวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง : ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 87.4 และส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มอายุ 50-55 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.9 รองลงมาอยู่ในกลุ่มอายุ 56 ปีขึ้นไป และ 49 ปีลงมา คิดเป็นร้อยละ 33.5 และ 28.6 ตามลำดับ โดยที่ส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/เทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ 41.8 รองลงมาเป็นผู้มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 29.4 และ 20.1 ตามลำดับ

2. ความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนชนบทจังหวัดอุบลราชธานีเกี่ยวกับการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ด้านการพิจารณาการเตรียมจัดงานศพ : ความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนจังหวัดอุบลราชธานีเกี่ยวกับการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ด้านการพิจารณาการเตรียมจัดงานศพโดยรวม ความคิดเห็นอยู่ใน

ระดับมาก เมื่อพิจารณาตามรายชื่อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า ควรวางแผนการจัดงานศพให้เป็นไปในรูปแบบที่เรียบง่าย ถูกต้องตามธรรมเนียมและมีคุณค่าต่อจิตใจ และเมื่อมีผู้เสียชีวิตในชุมชน ควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งผู้นำชุมชน ญาติๆ และอื่นๆ ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 และ 4.51 ตามลำดับ รองลงมาพบว่า กลุ่มตัวอย่างความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.92-4.48) เกี่ยวกับการกำหนดระยะเวลาในการจัดงานศพที่ไม่นานเกินไป หรือตามธรรมเนียมปฏิบัติในท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาควรมีการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอนในการจัดงานศพ ตั้งแต่มีผู้เสียชีวิต จนถึงการจัดงานหลังการเผาศพ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 และ 4.47 ตามลำดับขณะที่การทำบัตรเชิญร่วมงานศพ อาจจะไม่จำเป็น โดยอาจใช้วิธีการบอกกล่าวด้วยวาจาที่เพียงพอแล้ว มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

3. ด้านการดำเนินการก่อนเผาศพ : ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการก่อนเผาศพโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามรายชื่อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังเห็นว่า ขั้นตอนพิธีกรรมการสวดศพควรประกอบด้วย การบูชาพระรัตนตรัย สมาทานศีล การสวดพระอภิธรรมถวายไทยทานและอนุโมทนา ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย=4.68) รองลงมา คือ กำหนดการระยะเวลาสวดบำเพ็ญกุศลศพ คือ 3 วัน ไม่เกิน 5 วัน หรือตามธรรมเนียมปฏิบัติในชุมชน และที่น่าสนใจ คือ การสวดบำเพ็ญกุศลศพสามารถทำได้ทั้งที่บ้านและศาลาบำเพ็ญกุศลที่วัด มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงสุดที่ 4.46 เท่ากัน ส่วนประเด็นที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือความไม่เหมาะสมที่มีอบายมุข เช่น การพนันและสิ่งเสพติดเข้ามาเกี่ยวข้องกับงาน ในระยะเวลาที่มีการสวดบำเพ็ญกุศลศพ ขณะที่ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรเลงดนตรีไทยในงานสวดพระอภิธรรมหรือสวดศพจะมีหรือไม่ก็ได้ และอาหารสำหรับดูแลแขกที่มาร่วมงาน ควรเป็นอาหารมังสวิรัต หรืออาหารที่ไม่สนับสนุนให้เกิดการทำบาปอาติบาต และไม่สนับสนุนให้มีเครื่องดื่มผสมแอลกอฮอล์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมอยู่ในระดับปานกลาง (3.35 และ 3.50 ตามลำดับ) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างไม่ค่อยเห็นด้วยที่จะให้งานศพปลอดจากการฆ่าตัวตายเพื่อใช้ประกอบอาหารและปล่อยให้สุราและการพนันในงานศพ

4. ด้านการดำเนินการในวันเผาศพ : ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างโดยรวมความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก, เมื่อพิจารณาตามรายชื่อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับการโปรยข้าวตอกในระหว่างการเคลื่อนศพไปสู่จิตกาธาน โดยมีระดับความคิดเห็นมากที่สุดที่ค่าเฉลี่ย 4.65 รองลงมาคือการเคลื่อนศพให้ไปถึงสถานที่เผาศพ เวลา 14.00 น. โดยประมาณ (4.44), ขั้นตอนการประกอบพิธีเผาศพที่เหมาะสม ประกอบด้วย 1) การแห่ศรอปเมรุ (หรือกองฟอน ตามสถานการณ์) เวียนซ้าย 3 รอบ 2) ตั้งศพบนจิตกาธาน (หรือที่ตั้งโรงศพหน้าเตาเผา) 3) ไหว้พระ/รับศีล 4) แสดงพระธรรมเทศนา 5) พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล 6) ถวายเครื่องไทยทาน/พระสงฆ์อนุโมทนา/รับพร 7) ประกอบพิธีหน้าเมรุ/จิตกาธาน (4.45), บุคคลผู้ได้รับเชิญวางผ้าบังสุกุลควรเป็นตัวแทนกลุ่มบุคคล คือ 1) ญาติพี่น้อง 2) เพื่อนหรือบุคคลที่เคารพนับถือกันของผู้ตายและลูกผู้ตาย 3) ผู้นำชุมชน 4) ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานของผู้ตาย 5) ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานของลูกผู้ตาย (4.34) การบวชหน้าไฟเพื่ออุทิศส่วนกุศลจะมีหรือไม่ก็ได้ (4.33) พิธีกรงานศพควรดำเนินการให้กระชับชัดเจนและตรงเวลา ไม่กล่าวยืดเยื้อ อันจะทำให้

เสียเวลามากเกินไป (4.30) ญาติพี่น้องและคนสนิทของผู้ตายควรสมานศีล 8 นุ่งขาวห่มขาว เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย (4.27), ผ้าบังสุกุลอาจใช้ผ้าสบง/ไตรจีวร/ผ้าสีขาวหรือผ้าอื่นๆ ที่พระสงฆ์สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ (4.27), การทอดและพิจารณาผ้าบังสุกุล อาจจะดำเนินการภายในศาลา บำเพ็ญกุศลหรือหน้าเมรุด้านล่างได้ โดยโยงสายสิญจน์ให้พระสงฆ์พิจารณาให้แล้วเสร็จในครั้งเดียว โดยไม่จำเป็นต้องเชิญทีละชุด (4.14) เพื่อไม่ให้สิ้นเปลืองเวลาและงบประมาณ จำนวนผ้าไตรจีวร/บังสุกุลจีวร ไม่ควรมีมากเกินไป อาจจะประมาณ 6-9 ผืน หรือตามจำนวนของกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง (4.00) ชาวพุทธอาจจ้างร้านค้าที่ให้บริการเกี่ยวกับงานศพอย่างครบวงจรในการเคลื่อนย้ายศพและองค์ประกอบอื่นๆ ในงานศพ (3.85) ไม่จำเป็นต้องมีการแสดงพระธรรมเทศนาในงานเผาศพ ถ้ามีควรจะเป็นไปตามความเหมาะสมของสถานที่และเวลา และการบริจาคเงินเพื่อเป็นการสาธารณกุศล ไม่จำเป็นต้องประกอบพิธีหน้าเมรุ แต่อาจจะประกาศให้สาธารณชนทราบและนำไปมอบภายหลัง (3.70 เท่ากัน), ส่วนสองรายการที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การแสดง รำ หรือระบำ หน้าศพ ไม่จำเป็นต้องมีและไม่เหมาะสม เพราะเป็นการแสดงต่อหน้าพระสงฆ์ และทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณ (3.44) และ การนิมนต์พระสงฆ์มาประกอบพิธีเผาศพไม่จำเป็นต้องใช้พระสงฆ์จำนวนมาก, จำนวนพระสงฆ์ตั้งแต่ 1 รูปขึ้นไป ก็ถือว่าใช้ได้แล้ว (3.20) ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง

5. ด้านการดำเนินการหลังวันเผาศพ : ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างด้านการดำเนินการหลังวันเผาศพ โดยรวมความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามรายประเด็น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.77–4.44 เกี่ยวกับประเด็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายสามารถทำได้ทันทีหลังวันเผาศพหรือหลังเผาศพไม่เกิน 3 วัน รองลงมา คือ หลังจากเผาศพแล้ว การประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์บำเพ็ญกุศลต่อ 1 วัน แต่ไม่ควรเกิน 3 วัน และการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายควรเน้นความประหยัด มีคุณค่าและเป็นกุศลกรรมทั้งต่อญาติและผู้ตาย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 เท่ากัน, การประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลหลังเผาศพ อาจจะไม่นั้น การทำบุญเลี้ยงพระซึ่งเป็นทานมัย แต่อาจจะเปลี่ยนรูปแบบให้ญาติหรือสมาชิกในครอบครัวรักษาศีล ปฏิบัติสมาธิภาวนา (สืลมัยและภาวนามัย) เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 3 วัน ที่วัดสำนักปฏิบัติกรรมฐานใกล้บ้าน หรือที่บ้านอันจะเป็นบุญบริสุทธ์ที่จะอุทิศให้ผู้ช่วยชนม์ได้ และอาจจะเปลี่ยนรูปแบบการทำบุญด้วยทาน(ทานมัย)มาเป็นการทำบุญด้วยการรักษาศีล(สืลมัย) และเจริญภาวนา (ภาวนามัย) ให้เป็นหลัก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.30 และ 3.50 ตามลำดับ, ขณะที่ประเด็นความไม่จำเป็นต้องมีหรรสพทุกประเภทในการจัดงานทำบุญแจกข้าวให้ผู้ตาย มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

จากการนำเสนอในภาพรวมสามารถนำเสนอค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี เกี่ยวกับการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี เกี่ยวกับการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง	$\bar{X}$	SD	แปลผล
ด้านการพิจารณาการเตรียมจัดงานศพ	4.33	.51	มาก
ด้านการดำเนินพิธีการก่อนเผาศพ	4.13	.58	มาก
ด้านการดำเนินการในวันเผาศพ	4.07	.54	มาก
ด้านการดำเนินการหลังวันเผาศพ	3.99	.61	มาก
รวม	4.13	.56	มาก

จากข้อมูลภาคสนามทั้งหมด ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปเป็นรูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ของชาวพุทธในชุมชนชนบทตามทัศนะของผู้นำชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี ตามที่ปรากฏในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ของชาวพุทธในชุมชนชนบทตามทัศนะของผู้นำชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพบว่า มีประเด็นน่าสนใจที่สามารถนำมาอภิปรายผลในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านการพิจารณาการเตรียมจัดงานศพ : จากผลการวิจัยที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า ควรวางแผนการจัดงานศพให้เป็นไปในรูปแบบที่เรียบง่าย ถูกต้องตามธรรมเนียมและมีคุณค่าต่อจิตใจ โดยความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 มีความสอดคล้องกับ เพราะพระพุทธรูปศาสนาสอนให้ใช้ความตายเป็นเครื่องมือในการระลึกถึงความตาย หรือ มรณสติ เตือนสติให้ตัวไม่ประมาท และเป็นสื่อการสอนให้ผู้ยังมีชีวิตอยู่ได้รู้และเข้าใจความจริงหรือสัจธรรมของชีวิต ส่วนวิธีการจัดการศพนั้นไม่พบว่ามีพิธีการใดๆ ยกเว้นศพของเจ้านายชั้นสูง เช่น พระเจ้าสุทโธทนะ และพระบรมศพของพระพุทธเจ้า ซึ่งจากการศึกษาของพระครูกัลยาณธรรมโฆษ (Phrakhrukanlayanatammakhot, 2012) ระบุการจัดการศพไว้ 4 วิธี คือ การทิ้งศพไว้ในป่าช้า การนำศพไปฝังดิน การเผาศพ และ การนำศพไปลอยในแม่น้ำสายสำคัญ

2. ด้านการดำเนินการก่อนเผาศพ : รูปแบบการจัดงานศพในช่วงตั้งศพบำเพ็ญกุศลก่อนเผาศพ ความคิดเห็นของประชาชนส่วนใหญ่ยังมองว่า ควรให้มีขั้นตอนพิธีกรรมการสวดศพตามปกติ กล่าวคือ การบูชาพระรัตนตรัย สมาทานศีล การสวดพระอภิธรรม ถวายไทยทาน และรับพร ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.68 แสดงให้เห็นว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังยึดรูปแบบเดิมตามที่คุ้นเคยและปฏิบัติตามกันมา แต่เมื่อกล่าวถึงจำนวนพระสงฆ์สวดศพว่าอาจจะมากหรือน้อยกว่า 4 รูปก็ได้ ให้เป็นไปตามความเหมาะสมของสภาพชุมชนนั้นๆ กลับพบว่า ประชาชนเห็นด้วยในระดับมาก (4.37) ทั้งที่ตามความนิยมนิยมมนต์พระสงฆ์ 4 รูป ทั้งนี้ จากการให้ข้อมูลของประชาชนจากคำถามปลายเปิดพบว่า เป็นเพราะความขาดแคลนพระสงฆ์ในชุมชนที่บางวัดมีพระสงฆ์เพียงรูปเดียวหรือไม่มีพระสงฆ์อยู่ประจำเลย ส่วนในกรณีการบริจาคเงินตามศรัทธาในการช่วยงานศพซึ่งประชาชนมีความเห็นอยู่ในระดับมาก (4.32) มีผู้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า คนส่วนใหญ่จะพิจารณาว่าเจ้าภาพเคยบริจาคช่วยเหลืองานบุญตนมากน้อยเพียงใด แล้วต้องบริจาคเงินช่วยเหลือเท่ากับหรือมากกว่าที่เจ้าภาพงานศพเคยบริจาคช่วยเหลือมาก่อน ด้วยเหตุนี้ จึงนิยมกล่าวว่า ไป “เพาะบุญ” หมายความว่าไปเพาะเมล็ดแห่งบุญเอาไว้ เมื่อถึงคราวของตนเพื่อนบ้านก็จะกลับมาช่วยเหลือต่อๆ กันไปแบบนี้

ในขณะที่ประเด็นที่น่าสนใจมาก คือ เรื่องการประกอบพิธีสวดบำเพ็ญกุศลศพทุกวันโดยปลอดอบายมุข คือสุราและการพนัน กลับมีความคิดเห็นไม่สูงนัก (3.83) อาจจะเป็นเพราะความเคยชินที่ชาวบ้านทำมาจนทำให้รู้สึกชินชาไม่ผิด โดยเฉพาะเรื่องการพนัน จากผลสำรวจสถานการณ์การพนันระดับท้องถิ่นในเขตจังหวัดอุบลราชธานีและอำนาจเจริญ ถือเป็นการพนันผิดกฎหมายที่เชื่อมโยงกับประเพณีวัฒนธรรม จากซึ่งจากการสำรวจพบว่า การพนันงานศพจัดอยู่ในกลุ่มประเภทของการพนันคือไฮโล ผู้เล่นคือชาวบ้านที่มาร่วมงานศพอายุตั้งแต่ 5-70 ปี ทุกเพศ เฉลี่ยวงเงินแทงพนันระหว่างคืนละ 10,000-15,000 บาทต่อวง ซึ่งแต่ละคืนจะมีวงไฮโล 3-4 วง นอกจากนี้ ยังมีการนำไปผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมคือเป็นกิจกรรมที่ทำให้มีคนอยู่เป็นเพื่อนศพก่อนเผาศพและกิจกรรม “จันเฮือนดี” หลังเผาศพ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนชุด

คุณค่าทางประเพณีและวัฒนธรรมการเล่นเพื่อปลอบประโลมญาติของผู้ตายกลายเป็นพฤติกรรมการเล่นพนันอย่างเอาจริงเอาจังเน้นเงินรางวัลเป็นหลัก (Thanawatthanawong, 2013) ซึ่งเป็นการสร้างวิถีคิดสนับสนุนอุตสาหกรรมในงานศพโดยแท้ ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับความคิดเห็นในประเด็นอาหารสำหรับดูแลแขกที่มาร่วมงานที่ควรเป็นอาหารมังสวิรัติหรืออาหารที่ไม่สนับสนุนให้เกิดการทำปาณาติบาตและไม่สนับสนุนให้มีเครื่องดื่มผสมแอลกอฮอล์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม (3.50) สะท้อนให้เห็นว่า การดื่มสุราเป็นเรื่องคุ้นชินสำหรับชาวบ้าน ส่วนการประกอบอาหารรับรองแขกส่วนใหญ่ยังคงยึดแนวคิดที่ว่า คนมาร่วมงานจะต้องอึ้งหน้าสำราญไม่อดอยาก แม้จะครอบครัวเจ้าภาพจะฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีนักก็ตาม เพื่อไม่ให้เพื่อนบ้านนินทาภายหลัง ค่านิยมเช่นนี้ถูกฝังแน่นและปฏิบัติจนเป็นความเคยชิน ต่างจากงานศพในเขตชุมชนเมืองที่ประกอบอาหารรองรับแขกอย่างเรียบง่าย เช่น ข้าวต้ม ก๋วยเตี๋ยว กระเพาะปลา ให่กินพออิ่ม และไม่มีการดำเนินินทาเรื่องอาหารการกินไม่อุดมสมบูรณ์ อย่งไรก็ตาม เมื่อพิจารณากรณีตัวอย่างจากการสำรวจข้อมูลของคณะกรรมการสุขภาพระดับบ้านหัวดอน อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธรจะพบว่า ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในงานศพเล็กๆ น้อยก็งานละ 10,000 บาท ในงานใหญ่ก็จะประมาณ 40,000 ถึง 60,000 บาท ซึ่งมากกว่าครึ่งหนึ่งของค่าใช้จ่ายงานศพทั้งหมด (Ban Hua Don Sub District Health Promotion Hospital, 2015) สุราในงานศพจึงควรเป็นสิ่งต้องห้ามอย่างถาวร งานศพควรตอบสนองให้เกิดความสงบสุขในชุมชนไม่ใช่กลายเป็นแหล่งอบายมุขเช่นสุราและการพนัน อันจะนำความเสื่อมมาสู่ชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะบ่อนพนันงานศพคือทางด่วนหายหน้าหรือวัฒนธรรมอบายมุขที่ไม่ควรสนับสนุนให้ดำเนินไปในทุกสังคม เพราะการประกอบสร้างเป็นคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนทำให้เกิดความเข้าใจว่าอบายมุขคือความชอบธรรมในงานศพ ทำให้เด็กเล็ก ผู้ใหญ่ คนแก่สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเสรี ซึ่งนั่นคือการปลูกฝังวิถีคิดที่เป็นมิฉาติฐิอย่างรุนแรงในสังคม (Panyapa, 2009) นอกจากนี้ยังถือว่าเป็นการลดภาระเรื่องการจัดการขยะในงานศพ เพราะขยะมูลฝอยในวัดส่วนใหญ่มาจากขยะวัสดุบรรจุห่อหุ้มอาหารและขยะจากกิจกรรมการฃาปนกิจศพ (Phra Boontham Chumyen, Cheentam, Takolpuckdee, 2018)

วิถีคิดแบบสนับสนุนให้เกิดความฟุ่มเฟือยดังกล่าวเกิดจากความเห็นแก่ตัวประโยชน์ส่วนตัวของคนในชุมชน และในระดับชุมชนก็มีระบบการรวมกลุ่มเพื่อจัดสรรผลประโยชน์เงินหมุนเวียนจากการตายเพราะเจ้าภาพหวังจะจัดงานศพให้เท่าเทียมกับผู้อื่น ทำให้งานศพแปรสภาพเป็นแหล่งลงทุนสำหรับนักธุรกิจ (Phra Atikarn Phipatphong Thanawutto, 2012) นอกจากนี้ อีกสาเหตุหนึ่งก็คือ การเปลี่ยนวิธีการผลิตจากอดีตซึ่งเจ้าภาพดำเนินงานเองทั้งหมดไปสู่การผลิตในลักษณะสินค้าบริการโดยฝ่ายฃาปนสถานของวัด วัฒนธรรมงานศพมุ่งตอบสนองค่านิยมการจัดงานศพใหญ่โตแสดงสถานภาพทางสังคมของผู้ตายและครอบครัวมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ ทำให้การบริการงานศพมีมูลค่าสูงและเกิดประโยชน์แก่ผู้ให้บริการมากกว่า (Lertsukprasert, 2005) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระบุญธรรม สุทธิกุลที่พบว่า พฤติกรรมงานศพแปรจากระบบขับเคลื่อนเกื้อกูลช่วยเหลือกันเ็นชุมชนเพื่อลดค่าใช้จ่าย กลายเป็นงานที่ต้องใช้เงินจำนวนมากโดยนิยมจัดให้ใหญ่โตแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ตาย เป็นการประกอบสร้างกระบวนการงานศพให้กลายเป็นสินค้า ตอบสนองความสะดวกสบาย รวดเร็วหรรษาของเจ้าภาพตามกระแส

บริโศคนิยม (Phra Bundham Sutthikul, 2007; Sukmee, 2015) นอกจากนี้ ยังต้องใช้แรงเสริมจากกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในพื้นที่บ้านโนนมะเขือ ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น และบ้านแหม ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน ในการมอบเงินช่วยเหลือในขณะรักษาพยาบาลก่อนเสียชีวิตและเงินสงเคราะห์งานศพ โดยใช้เงื่อนไขห้ามไม่ให้มียาเสพติดทุกประเภทในงานศพ ซึ่งวิธีการนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุนทร ปัญญาพงษ์, อัญชลี ชัยศรี, ทศไนยวรรณ ดวงมาลา, วิทย์ญู ขำชัยภูมิ และ วิลลศิลป์ ประจักษ์ภูมิ (Panyapong, Chaisri, Doungmala, Khumchaiyaphum, and Prungchaiyaphum, 2017) ที่ได้เสนอรูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชนจากทั้งกองทุนออมทรัพย์และกองทุนฌาปนกิจศพด้วย

3. ด้านการดำเนินการในวันเผาศพ : ขั้นตอนที่ทำให้งานศพยืดเยื้อมากที่สุด คือ พิธีทอดและพิจารณาผ้าบังสุกุล ซึ่งบางงานจะมีการเชิญบุคคลเป็นจำนวนมากมาร่วมประกอบพิธีนี้ ซึ่งประชาชนมีความเห็นด้วยในระดับมากที่บุคคลที่รับเชิญวางผ้าบังสุกุลควรเป็นตัวแทนกลุ่มบุคคล คือ 1) ญาติพี่น้อง 2) เพื่อนหรือบุคคลที่เคารพนับถือกันของผู้ตายและลูกผู้ตาย 3) ผู้นำชุมชน 4) ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานของผู้ตาย 5) ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานของลูกผู้ตาย (4.34), กรณีการบวชหน้าไฟเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้หรือไม่มีก็ได้ (4.33) เพราะตามกฎหมายเถรสมาคมกำหนดระยะเวลาวันที่จะบรรพชาอุปสมบทระยะสั้นแบ่งเป็น 2 ระยะ คือระยะ 15 วัน และ 30 วัน (The Sangha Supreme Court of Thailand, 2018) อีกประการหนึ่งหากจะมีการบวชจริงอาจจะให้ญาติพี่น้องและคนสนิทของผู้ตายควรสมათานศีล 8 นุ่งขาวห่มขาวเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายก็ได้ (4.27) หรือรอให้ลูกหลานบวชในคราวที่พร้อมในภายหลังก็ได้เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายเถรสมาคม

กรณีการทอดพิจารณา อาจจะใช้ผ้าสบง ไตรจีวร ผ้าสีขาวหรือผ้าอื่นๆ ที่พระสงฆ์สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ (4.27) ทั้งนี้ เพราะพิธีกรรมดังกล่าวจำลองจากการที่พระสงฆ์พิจารณาเอาผ้าจากกองขยะป่า หรือแม้แต่ผ้าห่อศพมาต้ม ซัก ย้อมและเย็บเป็นผ้าใช้สอยในยุคพุทธกาล ส่วนการทอดและพิจารณาผ้าบังสุกุล สามารถดำเนินการได้ภายในศาลาบำเพ็ญกุศลหรือหน้าเมรุด้านล่างได้โดยโยงสายสิญจน์ให้พระสงฆ์พิจารณาให้แล้วเสร็จในครั้งเดียวโดยไม่จำเป็นต้องเชิญทีละชุด และจำนวนผ้าไตรจีวร/บังสุกุลจีวรไม่ควรมีมากเกินไป อาจจะประมาณ 6-9 ผืนก็เพียงพอ ทั้งนี้ ถ้าพิจารณาจากรูปแบบงานศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ไม่ปรากฏขั้นตอนนี้แต่ประการใด ดังจะเห็นได้จากกรณีพระมหากาลพิจารณาซากศพของกุลธิดาในป่าช้า (The MBU Textbook Committee, 2010A) และพระพุทธเจ้านำพระสงฆ์สาวกและประชาชนพิจารณาสุกกรรมฐานจากซากศพนางสิริมา (The MBU Textbook Committee, 2010) และแนวปฏิบัติเรื่องการทอดและพิจารณาผ้าบังสุกุลของชาวอีสานแต่โบราณปรากฏเพียงการนิมนต์พระสงฆ์ไปพิจารณาผ้าที่พาดมากับโลงศพ ซึ่งเป็นผ้าไหมหรือฝ้ายพื้นบ้านที่พระสงฆ์สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปโดยเฉพาะการใช้เป็นผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน

4. ด้านการดำเนินการหลังวันเผาศพ : ประเด็นสำคัญในการดำเนินการหลังเผาศพคือการทำบุญอุทิศส่วนกุศล ซึ่งตามความนิยมของชาวอีสาน นอกจากจะทำบุญด้วยการให้ทานตามปกติแล้ว ยังต้องทำบุญใหญ่ที่เรียกว่า “บุญแจกข้าว” ซึ่งจะทำหลังจากเผาศพไปแล้วเมื่อมีความพร้อม ประเด็นนี้กลุ่ม

ตัวอย่างมีความคิดเห็นว่า การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายสามารถทำได้ทันทีหลังวันเผาศพหรือหลังเผาศพไม่เกิน 3 วัน อยู่ในระดับมาก เทาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีการทำบุญที่เรียกว่า ทักขิณาทาน ซึ่งทำในห้วงระยะเวลาต่อจากการเผาศพหรือช่วงระยะเวลาจัดงานศพ ในการพิธีพระบรมศพของพระเจ้าสุทโธทนะโดยกษัตริย์จากหลายแคว้นร่วมกันประกอบทักขิณาทานถวายพระพุทธเจ้าและอริยสงฆ์สาวก เพื่ออุทิศถวายพระเจ้าสุทโธทนะและเมื่อทรงเสร็จกิจกิจ พระพุทธเจ้าก็จะทรงอนุโมทนาเทศนา (Chukaew, 2003)

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งที่แตกต่างจากแนวปฏิบัติแบบเดิมที่ชุมชนอีสานจะนิยมทำบุญอุทิศส่วนกุศลด้วยวิธีการให้ทานเป็นส่วนใหญ่ ทั้งที่บุญในพระพุทธศาสนามี 3 ประการ คือ ทำบุญด้วยการให้ทาน (ทานมัย) ทำบุญด้วยการรักษาศีล (ศีลมัย) และ ทำบุญด้วยการปฏิบัติสมาธิภาวนาหรือการลงมือทำ (ภาวนามัย) อีกทั้งยังใช้คำว่า “บุญ” แบบครอบคลุมไปถึงเทศกาลหรือพิธีกรรมต่างๆ ด้วย เช่น บุญบั้งไฟ บุญสงกรานต์ (Bunyasatit, Piandham and Silpanleng, 2017) ผู้วิจัยเห็นว่า ไม่ควรมีมหรสพหรือเรื่องบันเทิงโดยประการทั้งปวงในงานศพเพื่อให้เป็นงานบุญอย่างแท้จริง และควรให้มีการทำบุญด้วยวิธีอื่นๆ คือ การรักษาศีล และการปฏิบัติสมาธิภาวนา แต่ความคิดเห็นของประชาชนต่อประเด็นนี้อยู่ในระดับปานกลาง (3.30 และ 3.50 ตามลำดับ) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้คนตายยังคงยึดโยงค่านิยมการทำบุญด้วยการให้ทาน ทำให้ชุมชนอีสานส่วนใหญ่ละเลยบุญประเภทศีลมัยและภาวนามัยสูงมาก จึงอาจจะเปลี่ยนรูปแบบการทำบุญด้วยทาน(ทานมัย)มาเป็นการทำบุญด้วยการรักษาศีล (ศีลมัย) และเจริญภาวนา (ภาวนามัย) ให้เป็นหลักตามหลักพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (MCU Thai Tipitaka, 11/228/230) แม้ประชาชนจะไม่ค่อยเห็นด้วย แต่ถ้ามีต้นแบบเริ่มต้นและปฏิบัติตามกันไปก็อาจจะกลายเป็นกระแสที่สังคมจะเจริญรอยตามได้ ทั้งนี้วิถีชีวิตของคนในสังคมไทยใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย และมีความเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์อยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นงานมงคลหรืออวมงคล (Sricharumedhiyan, 2018) พระสงฆ์จึงเป็นผู้นำความเปลี่ยนแปลงสำคัญที่จะสามารถนำชุมชนไปในแนวทางของงานศพเชิงสร้างสรรค์นี้ได้

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ยังมีข้อจำกัด เพราะเป็นการศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ยังขาดขั้นตอนการทดสอบปฏิบัติการตามรูปแบบที่พัฒนาแล้ว อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีประเด็นเสนอดังนี้

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดอื่นๆ สามารถนำผลการวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบการจัดงานศพในพื้นที่ โดยอาจจะกำหนดเชิงนโยบายให้ท้องถิ่นนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติหรือเป็นแนวทางการกำหนดระเบียบข้อบังคับของชุมชนเพื่อปฏิบัติร่วมกัน ดังกรณีตัวอย่างธรรมบุญ

ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงโน จังหวัดอุบลราชธานี และแนวปฏิบัติของบ้านโนนมะเขือ ตำบลกาบิน อำเภอ กุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ในพื้นที่ยังถือว่าเป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญที่จะทำให้ การดำเนินงานตามรูปแบบงานศพเชิงสร้างสรรค์นี้ประสบความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

อาจจะทำการวิจัยระยะยาวเป็นเวลา 6 เดือนหรือ 1 ปี ในชุมชนหลักแห่งหนึ่งเพื่อให้ชาวบ้าน ทดลองใช้รูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์จากผลการวิจัยนี้และประเมินความพึงพอใจเชิงสถิติหรือ คุณภาพ และต่อยอดสู่ภาคปฏิบัติอย่างจริงจังต่อไป นอกจากนี้ ยังมีประเด็นอื่นๆ ที่สะท้อนจากผลการวิจัย ที่สามารถทำวิจัยต่อ เช่น พวงหรีดในมิติต่างๆ รูปแบบพิธีไว้อาลัย (พิธีกร การอ่านประวัติ การไว้อาลัย)

References

- Ban Hua Don Sub-District Health Promotion Hospital. (2015). *Outstanding Contribution of Health Promotion for the Year 2015: The Project of the Prototype of Alcohol-Free Funeral and Festival, Mahachanachai District*. Yasothon: Ban Hua Don Sub-District Health Promotion Hospital.
- Bunyasatit, W. Piandham, C. and Silpanleng, T. (2017). The Historical Development of LaoWiang People in U Thong District, Suphanburi Province. *Journal of Nakhonratchasima College*. 11(1), 26-38.
- Chukaew, J. (2003). *The History of Buddha, Prince Siddhartha as the Great Man of India: The New International Version*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Culture of Apâyamukha. (2007). *Post Today*. 2007, May 3.
- National Statistical Office. (2017). *The Number of Population and House divided by District and Sub-District at December of 2010*. Retrieved May 29, 2018, from <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/districtList/S010107/th/51.htm>
- Panyapa, R. (2009). Funeral Gambling Casino: Culture of Degeneration and The Community-Based Way of Life. *Journal of Art and Culture Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 5 (1), 110-132.
- Panyapong, S. Chaisri, A. Doungmala, T. Khumchaiyaphum, W. and Prungchaiyaphum, W. (2017). The Model of Social Welfare for Elderly in Chaiyaphum Province. *Journal of MCU Peace Studies*. (5)3, 1-16.
- Pengsawat, W. (2010). *Applied Statistics For Social Science Research*. Bangkok: Suwiryasan.

- Phra Atikarn Phipatphong Thanawutto. (2012). *A Study on Changes in Buddhists' Funeral Ceremony : A Case Study on Banmoon Village, Naprang Sub-District, Pong District, Phayao Province*. Degree of Master of Arts in Buddhist Studies, Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Boontham Chumyen, Cheentam, S. and Takolpuckdee, P. (2018). Model of Development for Participatory Solid Wastes Management of Temples Learning Centers, Pathum Thani Province. *Journal of MCU Peace Studies*. (6)1, 332-343.
- Phra Boontham Sutthikun. (2007). *Political Economy on Funeral Rituals under Capitalism: A Case Study of Wat Phra That Nong Bua 1, Muang District, Muang District, Ubon Ratchathani*. Degree of Master in Business Administration (Political Economics), Ubon Ratchathani Rajabhat University.
- Phrakhrukanlayanatammakhot (Roong Kanlayano). (2012). *A Study of Concept of Dhamma Riddle on Cremation Ceremony: A Case Study of Community in Truad Sub-District Si Na Rong District Surin Province*. Degree of Master of Arts in Buddhist Studies, Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Sricharumedhiyan, C. (2018). The Roles of Buddhist Monks in Community Development. *Journal of MCU Peace Studies*. (6)1, 344-352.
- Sukmee, T. (2015). *Funeral Traditions: Commoditization in Consumerism*. Degree of Master of Arts in Human and Social Development, Prince of Singkla University.
- Thanawatthanawong, J. (2013). Past Story but Newly Told: The Gambling Situation in Southern I-San. *Tan-Game Magazine*, 3(9), 4-7.
- The MBU Textbook Committee. (2010). *Dhammapatha in Pali Version (The First Part)*. 31st edit. Bangkok: MBU Press.
- _____. (2010). *Dhammapatha in Pali Version (The 5th Part)*. 31st edit. Bangkok: MBU Press.
- The Sangha Supreme Court of Thailand. (2018). The 30/2019 Resolution of The Sangha Supreme Court of Thailand on Determining The Length of Time for Ordination and Training Courses. Retrieved May 29, 2018, from <http://www.mahathera.onab.go.th>
- Witvorapong, N. (edit.). (2005). *The status of Knowledge Controlling Alcohol Consumption*. Bangkok: Alcohol Problem Research Center, The Faculty of Economics, Chulalongkorn University.